

(cca 4 %), kázání a díla právnícká (cca 4 %). Nezanedbatelnou skupinu tvoří zlomky úředních písemností (listiny, listy, urbáře, účty), zhruba 8 % připadá na listiny a listy. Další obory (filozofie, lékařství, astronomie, chronologie, matematika aj.) jsou zastoupeny jen několika málo kusy.

Jeden z nejvýznamnějších objevů sbírky představuje 15 drobných zlomků s textem eposu Parsifal Wolframa von Eschenbach (č. 143). Zlomky byly použity jako výztuž středů složek knihy a tvoří jeden fragment, který byl rekonstruován. Jde o zlomek rukopisu z přelomu 13. a 14. století obsahující část první knihy (17,25–28,30). Nejstarší zlomek ve sbírce pochází z 9. století a je fragmentem jakéhosi lékařského textu (č. 610). Historiografických zlomků je poměrně málo, nadto až spíše z raného novověku. Jsou-li starší, pak se zase nedají přesněji identifikovat (např. č. 160, 244). Zlomek č. 766 z počátku 15. století obsahuje historické poznámky o zavraždění Václava III. a válkách mezi moravskými markrabaty Joštem a Prokopem roku 1393.

Jak výše řečeno, katalog obsahuje i řadu diplomatických fragmentů. Hojně jsou zde zastoupeny notářské instrumenty datované nejčastěji do 14. až 15. století. Některé se nedají geograficky zařadit (č. 83), jiné ano. Setkáváme se tu s prostředím jižních Čech (č. 245), ale i s poměrně odlehlými zahraničními lokalitami, např. s italskou Brungerou (č. 251) či Anglií (č. 1288). Dochovalo se také několik zlomků úředních knih pozdního středověku. Jde především o česky psaný zlomek městské berní knihy z roku 1517 (č. 1181) a soupis poddanských povinností pocházející z 15. století – dle přízvisek osob šlo o jihočeské prostředí, neboť se tu objevuje osoba z Nových Hradů (č. 38). Z korespondence je třeba poukázat na zlomky listů pražského kanovníka a boleslavského arcijáhna z druhé poloviny 15. století Jana Herrtenbergera z Lokte (č. 659, 671 atd.), které se často dochovaly ve značném rozsahu či takřka v úplnosti, a doplňují tak naše znalosti o tomto prelátovi jagellonské doby a jeho snahách získat na katolickou stranu některé severočeské šlechtice. Dvakrát se objevují česky psané inventáře movitých věcí, snad z městského prostředí (č. 176, 706). Mezi editovanými zlomky se nachází i část nekrologia, která však nepřináší dostatečné informace k zařazení do konkrétního prostředí (klášterního, kapitulního, farního). Několik zlomků se vztahuje k třeboňské augustiniánské kanoonii – jednak zlomek kvitance z roku 1437 určené pro tamního opata (č. 39), ale především část testamentu Martina z Třeboňe, v němž odkázal šest svých knih opatovi kláštera (č. 635). Některé listy jsou zachovány takřka kompletně, jako

např. list vratislavského měšťana Štěpána z R. pro Jana z Dubé, děkana pražské kapituly (č. 560).

Zajímavých fragmentů se v katalogu nachází velké množství a své si tu najde takřka každý. To jen podtrhuje důležitost podobných soupisů. Dvojnásobně to platí pro katalog zlomků zkoumaných sbírek, který je špičkovým produktem českého kodikologického bádání.

TOMÁŠ VELIČKA

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Dana NOVOTNÁ, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace, Národní památkový ústav, Brno 2011*

384 s., ISBN 978-80-86752-92-1 [CD-ROM]

Výzkum stavební regulace městských organismů byl doposud spíše nahodilý. Pozornost se soustředila pouze na dílčí písemné památky bez pokusu o jejich přehled a souhrnné zhodnocení. Právě o to usiluje předkládaná publikace, která v deseti kapitolách nastiňuje vývoj od středověku až do 20. století. Po vlastním úvodu knihy následuje stručná charakteristika vývoje právního systému, přehled dějin městské správy a analýza jednotlivých stavebních předpisů. Nechybí ani vyhodnocení provedené analýzy a její demonstrace na několika vybraných příkladech. Připojena byla také jednoduchá metodická osnova s návodem, jakým způsobem provádět průzkumy měst a jejich regulace. Vhodně zvolená elektronická podoba CD-ROMu umožnila i připojení zvláštního souboru rozsáhlé barevné obrazové dokumentace.

Anotovaná práce byla rozdělena chronologicky a autorka postupovala systematicky od nejstarších památek k těm nejmladším. Představení každého stavebního předpisu je přesně strukturováno do tří částí: charakteristika díla, prameny (myslen jejich přepis a překlad) a komentář (interpretace). Vedle tohoto vnitřního členění jsou prameny v publikaci rozděleny ještě tematicky do šesti oddílů na stavební řády, zákony, listiny (ty jsou představeny pouze několika případy), patenty, různé předpisy z 19. a následně i z první poloviny 20. století.

Pokud jde o starší dějiny, publikace představuje čtveřici stavebních řádů: Jihlavský městský

stavební řád (1270), kapitolu O stavění (*De aedificiis*) z brněnské knihy písaře Jana (1353), Knihu pražských městských práv Brikciho z Licka (1536) a Práva městská Království českého a Markrabství moravského Pavla Kristiána z Koldína (1579). Posledně jmenovaná sbírka sice vychází ze staršího středověkého zvykového práva, ale sestavena byla již na principech novodobých zákonů s dělením do 58 oddílů podle jednotlivých typů práva (procesní, občanské apod.). Nástup nových pořádků lze vysledovat také v rozdělení oddílů na kapitoly značené pořadovými čísly.

Zásadní problém publikace spočívá v tvrzení, že se jedná o kritickou edici pramenů stavebního práva, což je avizováno také v podtitulu. Přestože jsou zde uvedené písemné památky přetištěny v jazyce originálu a v českém překladu, rozhodně se nejedná o jejich edici a už vůbec ne o edici kritickou. Autorka z jednotlivých stavebních nařízení totiž pouze přepsala pasáže, které se týkají stavební regulace českých a moravských měst, k nimž v případě potřeby přidala svůj český překlad. Nejenom u jednotlivých textů, ale i v seznamu pramenů a literatury však chybí odkaz na originální pramen, případně na jeho edici, která sloužila jako předloha pro otisk. „Vydání“ pramenů také postrádá jakýkoliv kritický komentář, odkaz na dochované rukopisy a další náležitosti nezbytné k tomu, abychom mohli mluvit o skutečně kritické edici. V případě zpřístupněných textů se tak jedná o pouhou výběrovou antologii. Odkazy na pramennou základnu a primární literaturu si musí každý dohledat sám, protože seznam pramenů a literatury přináší pouze zlomek relevantních titulů. Citelně postrádáme odkaz avšak na základní kritické edice Josefa Jirečka či Miroslava Flodra. Nevyužití základní literatury se neblaze odrazilo také v úvodních přehledech vývoje právního systému a dějin městské správy. Nacházíme zde jak tvrzení schematická a zjednodušená, tak vyložení nepravdivá. Neplatí univerzálně, že zeměpanská královská města byla nejvýstavnější, nejvýznamnější a jejich obyvatelé byli osobně svobodní. Ne ve všech městech došlo ke konstituování patriciátu; k rozdělení měst na čtvrtě došlo dříve než v souvislosti s husitskými válkami apod.

Dnes se na tvorbě odborných studií nebo publikací běžně podílí kolektiv různých autorů-odborníků, díky čemuž je možno pojednávané téma zasadit do širšího kontextu. Právě městské stavební řády lze přitom považovat za oblast, při jejímž výzkumu by byl multidisciplinární přístup zásadním přínosem, nadto by se spoluprací mohlo předejít zjednodušením nebo zavádějícím tvrzením, která se v textu objevují. Například nelze

souhlasit, že v žádném městě nenajdeme kromě šlechtických a církevních pozemků zahrady a hospodářské plochy, které se údajně měly nacházet pouze mimo městské hradby (s. 305). Již starší literatura přesvědčivě doložila, že měšťané si udržovali malé ovocné sady, zeleninové nebo okrasné zahrádky na domovních parcelách. Jako rozlehlé měšťanské zahrady nebo sady sloužily též plochy u aglomerací, které se nepodařilo zastavět hluboko do novověku. Jako příklad lze uvést Nové Město pražské a Kouřim, ze zahraničních měst mimo jiné Basilej. Měšťanské zahrady však byly zakládány i v hustě zastavěných aglomeracích, k nimž patřilo bezpochyby Staré Město pražské. Podobně také krámce a různé „lavice“ se nenacházely na hlavním náměstí jen zdánlivě (s. 307). Pokud nebyly stavěny na jeho ploše, mnohdy tomu tak bylo po obvodu náměstí, a to buď v podloubí, nebo u paty zde stojících domů. Tyto krámce patřily vzhledem ke své centrální poloze k nejlépe vyhledávaným. Rovněž zmínka Petra Žitavského o zpupnosti měšťanů se nevztahuje na jihlavské, ale pouze na pražské a kutnohorské měšťanské rodiny (s. 319).

Anotovaná publikace dobře poslouží jako čítanka nebo příručka pro základní orientaci, nikoliv k samotné vědecké práci nebo pro další hlubší studium. Čtenáři se sice dostávají do ruky základní přehled všech stavebních nařízení, pokud však bude chtít podrobnější informace nebo pracovat s kritickou edicí textu, nezbude mu než využít starších dílčích studií nebo přímo pramenů. Jednotlivá chronologická období autorka od sebe oddělila, což jí zabránilo vnímat problematiku v delším časovém horizontu a postihnout její vývoj v celistvosti. Publikace neodpovídá na základní otázky spojené s odlišným vnímáním stavebních regulačních předpisů v jednotlivých epochách a ani se nepokouší postihnout faktické důvody jejich postupné proměny.

Přestože elektronická forma publikace umožnila připojit rozsáhlou obrazovou přílohu, je zde zastoupen pouze relativně malý počet ukázek a některé podstatné příklady stavebního vývoje českých a moravských měst zde chybějí. Rozpačitý dojem podtrhuje také skutečnost, že avizované vyhodnocení provedených analýz je pouhým shrnutím, které jen stručně popisuje situaci ve středověku, 16. století a novověku. Namísto syntézy, která by problematiku městských stavebních řádů prostřednictvím analýzy pramenného materiálu zasadila do širšího kontextu, se tak setkáváme jen s přehledovou antologií.

MARTIN MUSÍLEK